

УДК 355.426.4:351.742

О. Л. Назаренко

МОДЕЛЬ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕННЯ ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ СПОСОБІВ ЗАСТОСУВАННЯ ФОРМУВАНЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ З УРАХУВАННЯМ ЇХ ПРОТИСТОЯННЯ З НАТОВПОМ ЗА УМОВ МАСОВИХ ЗАВОРУШЕНЬ

Запропоновано модель прийняття рішення щодо визначення способів застосування формувань Національної гвардії України з урахуванням їх протистояння з натовпом за умов масових заворушень. Спосіб застосування формувань розглядається як порядок та послідовність дій (ситуації; типи і варіанти дій натовпу; тактичні прийоми і завдання формування). Розроблено математичну модель для визначення раціональних способів застосування формувань, яка сприяє якісному виконанню завдання з припинення масових заворушень формуванням Національної гвардії України.

Ключові слова: масові заворушення, типова ситуація, тактичний прийом, спосіб застосування формування Національної гвардії України, раціональний спосіб.

Постановка проблеми. Для припинення масових заворушень командир формування Національної гвардії України (НГУ) необхідно ретельно вибирати й обґрунтовувати способи їх застосування. Згідно з [1] спосіб застосування правоохоронного органу, правоохоронного (військового) формування у спеціальній операції (СО) – дія або система дій, які складають зміст і загальну картину СО. До факторів, що потрібно врахувати під час розроблення способів застосування правоохоронного органу, правоохоронного (військового) формування у СО, належать: характер часткових завдань СО, які покладаються на певний орган (формування); характер і кількість сил та засобів, що залучаються до СО від певного органу (формування); тривалість і характер участі органу (формування) у спецоперації (безперервно, періодично, на початкових етапах, на завершальних, під час вирішення основних завдань, забезпечувальних); порядок введення в дію сил (одразу, поступово); види службово-бойових дій органу (формування) у СО; характер заходів інформаційної боротьби органу (формування) з урахуванням спрямованості інформаційної боротьби держави для досягнення мети СО. Сьогодні змінилися умови – масштаби заворушень, кількість учасників, з'явилися сепаратистські течії, і це обумовлює проблемну ситуацію, яка

вимагає вибирати нові способи, а серед них – раціональні.

Аналіз масових заворушень в Україні та за кордоном (протягом 2012–2018 рр.) засвідчив, що характер їх проходження змінився. Масові заворушення характеризуються масштабністю, застосуванням протестувальниками вогнепальної зброї, підвищенням ступеня організованості протестувальників (використанням сучасних інформаційних технологій для проведення масових заворушень). З'явилися нові форми протесту (сепаратизм), кількість варіантів дій натовпу збільшилась у кілька разів. Існуючі способи боротьби з масовими заворушеннями не в повному обсязі забезпечують досягнення мети СО з припинення масових заворушень, а саме кількість варіантів дій натовпу та формувань НГУ збільшилась, а час на прийняття рішення скоротився.

Раніше командири формувань визначали спосіб застосування формувань інтуїтивним методом, але в сучасних умовах кількість факторів зростає настільки, що командир має труднощі у їх урахуванні. Фактори, що характеризують умови обстановки, масштаби заворушень, кількість учасників тощо, стали численними, а людина при прийнятті рішення здатна тримати в голові обмежену кількість показників. Якщо їх більше, то людині їх доволі важко аналізувати, а ще й приймати рішення щодо застосування підлеглих. У

© О. Л. Назаренко, 2018

такому випадку спосіб може бути не раціональним.

У сучасних умовах протидія груповим порушенням громадського порядку і масовим заворушенням є складним завданням, під час виконання якого пріоритетне значення має надаватися мирному вирішенню конфліктів без вагомих втрат і загроз для життя людей. Тому виникає необхідність приведення озброєння і тактики дій органів внутрішніх справ та формувань НГУ до світових стандартів.

У зв'язку з цим актуальним є розроблення переліку основних способів застосування формування НГУ у відповідь на дії натовпу під час масових заворушень, виникає потреба зменшення ризиків втрат з боку натовпу і військовослужбовців НГУ. При цьому способи мають відповідати вимогам, які висуваються до формувань НГУ з метою припинення масових заворушень.

Зазначене обумовлює потребу розроблення для формування НГУ моделі прийняття рішення щодо способів застосування формувань НГУ з урахуванням їх протистояння з натовпом за умов масових заворушень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням визначення способів дій (застосування) сил з охорони порядку займалися такі науковці, як Т. А. Сутюшев, П. В. Пістряк, В. П. Варакута, В. В. Єманов, К. В. Плетко, В. Ю. Панченко, Є. Г. Башкатов, С. А. Мещеряков та ін. У статті [2] авторами подано способи несення патрульної служби військовими нарядами. Розглянуто існуючі та запропоновано нові способи несення служби патрулями під час проведення профілактичних відпрацювань, при посиленні служби та за участі у забезпеченні масових заходів. Авторами праці [3] розглянуто способи ізоляційних дій підрозділів сил охорони порядку в ході виконання службово-бойових завдань і проведено їх класифікацію. У статті [4] викладені ознаки безконтактного способу дій сил щодо припинення масових заворушень, оцінка особливостей та механізми утворення натовпу, її соціально-психологічна класифікація, чинники та стадії розвитку заворушень.

Науковцями Національної академії НГУ розроблено методики визначення способів ізоляційних дій підрозділу сил з охорони порядку в умовах внутрішнього збройного

конфлікту та обґрунтовано спосіб пошуково-ударних дій у спеціальній операції з припинення внутрішнього збройного конфлікту. Однією із функцій НГУ згідно з [5] є участь у забезпеченні громадської безпеки та охорони громадського порядку під час проведення масових заходів, що створюють небезпеку для життя та здоров'я громадян, а також у припиненні масових заворушень.

Розкриті у працях питання щодо методик визначення способів і самих способів дій підрозділів (формувань) під час виконання завдань силами охорони правопорядку не охоплюють питань розроблення та вибору способів застосування формувань НГУ з урахуванням закономірностей їх протистояння з натовпом. Тому у статті [6] надано рекомендації для вдосконалення способів застосування формувань Національної гвардії України за умов масових заворушень з урахуванням досвіду правоохоронних формувань провідних країн світу. Проведений аналіз свідчить про те, що для формування гвардії на сьогодні найбільш доцільно розглядати такі способи їх застосування: превентивний; ситуативний; комплексний [7]. З урахуванням розроблених рекомендацій у цій праці розроблено модель прийняття рішення щодо визначення способів застосування формувань НГУ з урахуванням їх протистояння з натовпом за умов масових заворушень.

Мета статті – розробити модель прийняття рішення щодо визначення способів застосування формувань НГУ з урахуванням їх протистояння з натовпом за умов масових заворушень.

Виклад основного матеріалу. Для припинення масових заворушень керівництво держави застосовує формування НГУ та інші сили охорони порядку. Планування СО з припинення масових заворушень потребує визначення порядку і послідовності дій підрозділів, що входять до складу формування, та інших ознак способів застосування формування з урахуванням форм проходження масових заворушень і умов, рівня складності оперативної обстановки, швидкості її зміни та можливостей формувань частин НГУ виділяти необхідну чисельність військових нарядів.

Для оцінювання якості способу застосування формувань НГУ з урахуванням закономірностей протистояння з натовпом за умов масових заворушень, а також показників

ефективності способу розроблено комп'ютерну програму "Natovp1". У статті [9] запропоновано підходи до формалізації задачі вибору способів застосування формувань НГУ, тактичних прийомів та дій, які проводяться під час виконання службово-бойових завдань формуванням гвардії для припинення масових заворушень.

Проведений аналіз застосування формувань НГУ і сил охорони порядку провідних країн світу під час припинення масових заворушень дав змогу визначити зв'язок між типами натовпу, типовими ситуаціями його дій, ознаками способів застосування формувань НГУ і тактичними прийомами, які з урахуванням їх важливості дозволяють визначити раціональний спосіб застосування формувань.

Математичну модель прийняття рішення щодо способів застосування формувань НГУ з урахуванням їх протистояння з натовпом за умов масових заворушень доцільно відображувати у вигляді матриць інцидентності. Приклад такої моделі наведено на рис. 1, на якому **H** – матриця інцидентності ознак способів застосування і тактичних прийомів, **G** – матриця інцидентності тактичних прийомів формування та типових ситуацій дій натовпу. У простішому випадку

алгебраїчне перетворення цих математичних моделей дозволяє сформувати результуючу матрицю інцидентності **M**, що відображує зв'язки між ознаками способів застосування формувань і типовими ситуаціями дій натовпу, наприклад:

$$M = H \times G^T. \quad (1)$$

У матриці **H** стовпці будуть відповідати тактичним прийомам, а рядки – ознакам способів застосування формування НГУ. На перетині рядків та стовпців матриці **H** наводиться значення елемента матриці, що дорівнює 1 (одиниці), якщо відповідний захід потребує виконання визначеного завдання, та 0 (нулю), якщо такої потреби немає. Відповідно у матриці **G** рядки будуть відповідати переліку типових ситуацій дій натовпу, а стовпці – тактичним прийомам, які необхідно застосувати для припинення масових заворушень. Унаслідок матричного множення матриць **H** та **G** формується результуюча матриця **M**, у якій рядки відповідатимуть ознакам способів.

Формалізовану схему математичної моделі прийняття рішення щодо способів застосування формувань НГУ з урахуванням їх протистояння з натовпом за умов масових заворушень наведено на рис. 2.

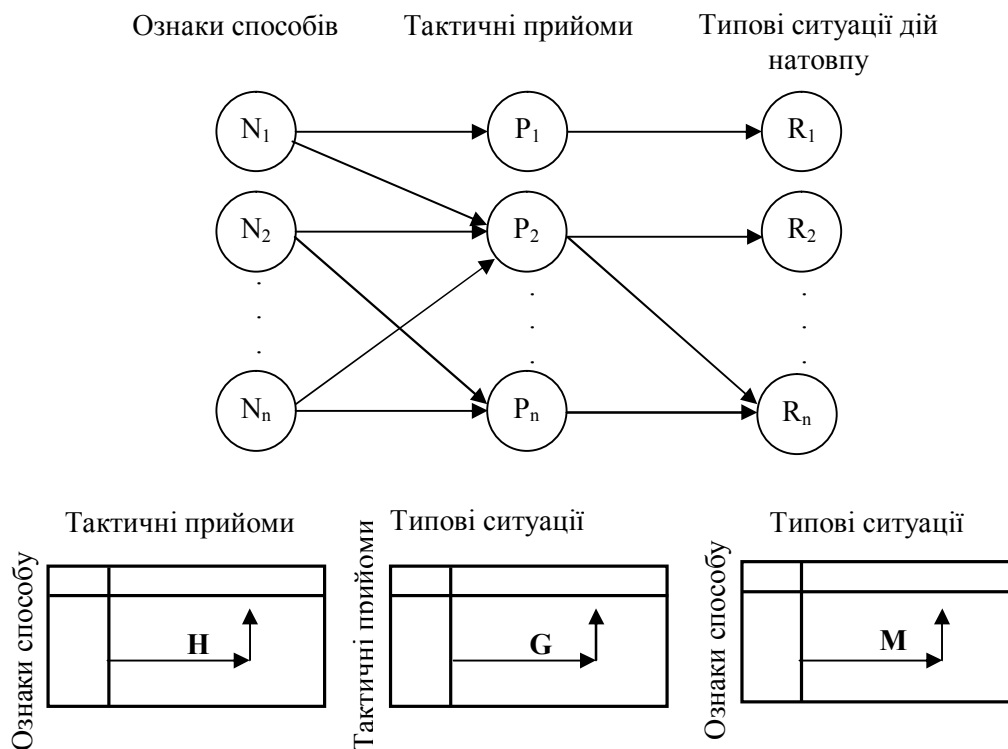

Рис. 1. Матриці інцидентності, що відображують зв'язки між ознаками способів застосування НГУ та їх тактичними прийомами відповідно до типових ситуацій

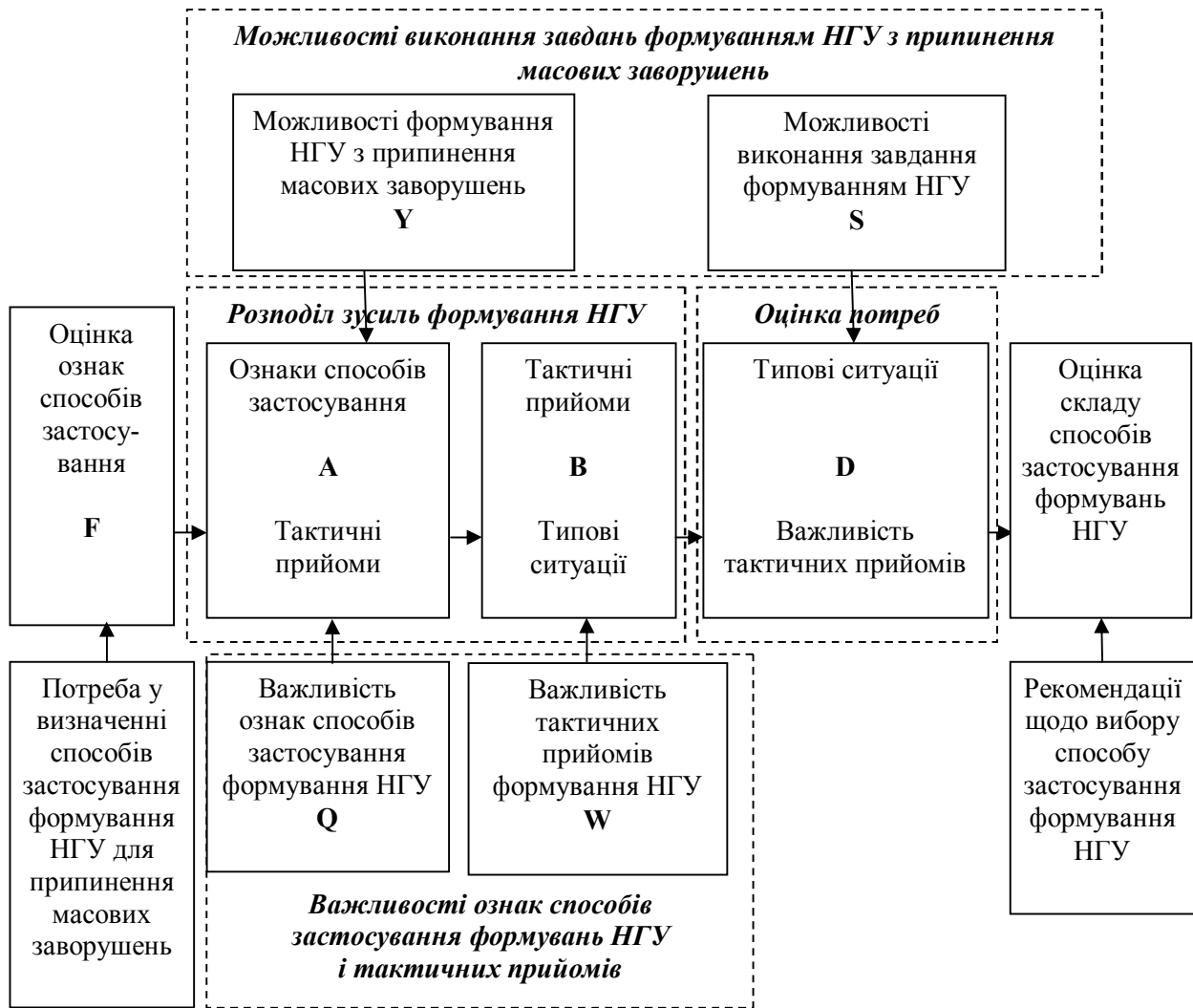

Рис. 2. Модель оцінювання якості визначеного раціонального способу застосування формувань НГУ з урахуванням їх протистояння з натовпом за умов масових заворушень

Для опису математичної моделі оцінювання якості способів застосування формувань НГУ з урахуванням їх протистояння з натовпом за умов масових заворушень визначаємо вектори та матриці такого вигляду:

– \bar{F} – вектор початкових вхідних оцінок потреб у застосуванні способу для нормалізації обстановки (кожна окрема складова вектора набуває значення 1, якщо є потреба у відповідному заході, та значення 0, якщо такої потреби немає);

– \bar{A} – матриця для опису функціональних зв'язків між ознаками способів застосування формування НГУ (що відповідають номерам рядків матриці) та тактичними прийомами, які використовує формування для припинення масових заворушень (номери стовпців);

– \bar{Q} – діагональна матриця важливості ознак способів застосування формування НГУ відповідно до ситуації, що складається;

– \bar{Y} – діагональна матриця коефіцієнтів, що характеризують можливості формування НГУ з припинення масових заворушень;

– \bar{B} – матриця для опису функціональних зв'язків між типовими ситуаціями дій натовпу (що відповідають номерам рядків матриці) та тактичними прийомами формування НГУ (номери стовпців);

– \bar{W} – діагональна матриця важливості тактичних прийомів формування НГУ під час припинення масових заворушень;

– \bar{S} – діагональна матриця коефіцієнтів, що характеризують можливості способів застосування формувань НГУ;

– \bar{C} – матриця потрібного співвідношення між ознаками способу та тактичними прийомами формування НГУ з урахуванням визначених факторів (важливості і можливості виконання завдань тощо);

– \bar{D} – вектор-стовпець оцінок потреб щодо застосування тактичних прийомів, що використовують для припинення дій натовпу під час їх участі у масових заворушеннях (кожна окрема складова вектора набуває значення кількості тактичних прийомів).

Підсумкова математична модель для розрахунку значень оцінок потреб у тактичних прийомах для застосування формування НГУ у районі проходження масових заворушень з урахуванням наведених позначень на рис. 2 має такий вигляд:

$$\bar{C} = \bar{A} \times \bar{Q} \times \bar{V} \times \bar{B} \times \bar{W} \times \bar{S}; \quad \bar{D} = \bar{F} \times \bar{C}. \quad (2)$$

Висновки

Математична модель прийняття рішення щодо способів застосування формувань НГУ з урахуванням їх протистояння з натовпом за умов масових заворушень дозволяє вибирати з переліку ознак – ситуації, типів та дій натовпу, тактичних прийомів і завдань формування – саме ті ознаки, які за показниками можливостей і ступеня досягнення мети найкращі. Поданий порядок визначення способів застосування формувань сприяє якісному виконанню завдання з припинення масових заворушень.

Список використаних джерел

1. Шмаков, О. М. Словник офіцера внутрішніх військ з військово-наукових питань [Текст] / О. М. Шмаков. – Харків : Військ. ін-т ВВ МВС України, 2005. – 276 с.

2. Способи несення патрульної служби військовими нарядами [Текст] / П. В. Пістряк, В. П. Варакута, В. В. Єманов, К. В. Плетко // Збірник наукових праць Харківського університету Повітряних Сил. – Харків : ХУПС, 2012. – Вип. 3. – С. 198–201.

3. Способи ізоляційних дій та їх класифікація [Текст] / В. Ю. Панченко, Є. Г. Башкатов, Т. А. Сутюшев, П. В. Пістряк // Збірник наукових праць Харківського університету Повітряних Сил. – Харків : ХУПС, 2013. – Вип. 2. – С. 202–205.

4. Мещеряков, С. А. Оценка командиром механизмов образования толпы и бесконтактный способ действий сил правопорядка по пресечению массовых беспорядков [Текст] / С. А. Мещеряков // Вестник Военной академии Республики Беларусь. – 2016. – № 2. – С. 20–29.

5. Про Національну гвардію України [Текст] : Закон України від 13 берез. 2014 р. № 876-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 17. – С. 3, 4.

6. Назаренко, О. Л. Рекомендації щодо удосконалення способів застосування формувань Національної гвардії України за умов масових заворушень з урахуванням досвіду правоохоронних формувань провідних країн світу [Текст] / О. Л. Назаренко, С. О. Годлевський, С. П. Гармаш // Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : Військові та технічні науки. – Хмельницький : НАДПСУ, 2018. – № 1 (75). – С. 162–180.

7. Назаренко, О. Л. Способи застосування формувань Національної гвардії України з урахуванням їх протистояння з натовпом за умов масових заворушень [Текст] / О. Л. Назаренко, Г. А. Дробаха, І. С. Луговський // Честь і закон. – 2018. – № 1. – С. 29–34.

8. Назаренко, О. Л. Комплексна динамічна модель застосування формувань Національної гвардії України під час протистояння з натовпом за умов масових заворушень [Текст] / О. Л. Назаренко, І. С. Луговський, В. Е. Лісцидін // Честь і закон. – 2017. – № 2. – С. 85–91.

9. Назаренко, О. Л. Формалізація задачі вибору раціональних способів застосування формування Національної гвардії України для припинення масових заворушень [Текст] / О. Л. Назаренко, Г. А. Дробаха // Честь і закон. – 2017. – № 1. – С. 38–45.

Стаття надійшла до редакції 07.06.2018 р.

УДК 355.426.4:351.742

О. Л. Назаренко

МОДЕЛЬ ПРИНЯТИЯ РЕШЕНИЯ ПО ОПРЕДЕЛЕНИЮ СПОСОБОВ ПРИМЕНЕНИЯ ФОРМИРОВАНИЙ НАЦИОНАЛЬНОЙ ГВАРДИИ УКРАИНЫ С УЧЕТОМ ИХ ПРОТИВОСТОЯНИЯ С ТОЛПОЙ В УСЛОВИЯХ МАССОВЫХ БЕСПОРЯДКОВ

Представлена модель принятия решения по определению способов применения формирований Национальной гвардии Украины с учетом их противостояния с толпой в условиях массовых беспорядков. Способ применения формирований рассматривается как порядок и последовательность действий (ситуации; типы и варианты действий толпы; тактические приемы и задачи формирования). Разработана математическая модель для определения рациональных способов применения формирований, которая способствует качественному выполнению задач по пресечению массовых беспорядков формированием Национальной гвардии Украины.

Ключевые слова: массовые беспорядки, типичная ситуация, тактический прием, способ применения формирования Национальной гвардии Украины, рациональный способ.

UDC 355.426.4:351.742

O. L. Nazarenko

DECISION-MAKING MODEL TO DETERMINE METHODS OF DEPLOYMENT OF THE NATIONAL GUARD OF UKRAINE FORMATIONS DURING RIOT CONTROL ACTIONS

Nowadays the riot control is a challenge, and addressing it, we should give the priority to the peaceful solution of conflicts avoiding losses, casualties and threats to human life. Therefore, there is a need to search for and implement rational ways of deploying Guard's formations, depending on the situation that develops.

For determining modes of deploying of the National Guard formations, most commanders have limited time. At the same time, the growth of amount of information that they should take into account and the limited human capabilities lead to the emergence of a problematic situation in the area of decision-making.

This makes it necessary to develop a model for the formation of the National Guard's decision-making to determine the ways of deploying National Guard, taking into account its confrontation with a crowd in riots conditions. In the work, the method of deploying Guard's formations is considered as the sequence of actions (situations, types and options of crowd actions, tactical methods and tasks of a formation). We have developed a mathematical model for determining rational ways of deploying Guard's formations, which contributes to the qualitative fulfillment of the task of riot control by the formations of the National Guard of Ukraine.

Keywords: riots, typical situation, tactical method, the mode of deploying of the National Guard of Ukraine formation, rational mode.

Назаренко Олег Леонідович – ад'юнкт Національної академії Національної гвардії України